

L'apartheid com a metàfora

De Sud-àfrica al món. Cap país representa tan clarament la segregació racial com Sud-àfrica. Per dues raons: perquè allà es va donar un sistema d'apartheid amb una impunitat i una manca de pudor absoluts; perquè la resta de països del món van utilitzar Sud-àfrica, a la qual es va sotmetre a un boicot internacional, com a paradigma del racisme polític i ideològic, com si en centrar l'atenció sobre aquell país exorcitzessin els seus pecats de discriminació. Assenyalant amb el dit els blancs sud-africans les nacions del primer món defensores dels drets humans ocultaven el funcionament dels mecanismes de discriminació a casa seva i redimien les seves consciències democràtiques. Sud-àfrica va ser un cap de turc universal, el prototip del mal, necessari perquè els altres es gronxessin en el bé.

Res del que es va experimentar a Sud-àfrica entre 1948 i a començament dels anys noranta era nou. La història del racisme venia de lluny i el retrat de les víctimes propiciatòries feia anys que estava dibuixat. El nazisme havia dut la discriminació racial fins al paroxisme. El fum del camps d'extermini s'apagava quan el govern sud-africà construïa els ghettos on recloure la població negra i pobra. Una doble figura clàssica del racisme. Cinquanta anys va tardar la revolta de la majoria a trencar les cadenes. I, avui encara, les marques de la discriminació són vives.

De la mateixa manera, el final de l'apartheid a Sud-àfrica no significa, ni de lluny, la fi del racisme i la discriminació al món. Ans al contrari: el món està regit avui per un sistema global de segregació que té molt a veure amb l'apartheid sud-africà, fins el punt que aquest constitueix una vertadera metàfora d'algunes formes de dominació contemporània. Cada cop són menys pocs els que ho tenen tot i més els que no tenen res, als quals se sotmet amb una àmplia gama d'instruments de discriminació. Europa posa tanques –Ceuta i Melilla, sense anar tan lluny– per impedir que els que venen del Sud arribin al continent i, en canvi, posa autopistes pels que venen del Nord.

És des d'aquesta perspectiva global que l'exposició visita l'apartheid sud-africà i furga en ell, a través del testimoni que ens n'han deixat els artistes. L'art és una forma peculiar de coneixement que sovint ens descobreix racons i dimensions que la raó no sempre té els instruments per entendre. A ell hem acudit per descompondre l'imaginari del racisme i els seus epifenòmens polítics, morals i culturals. I per provocar una interrogació sobre nosaltres mateixos. Sobre els paràmetres que presideixin el món globalitzat. Perquè per molt que ens pugui semblar que el procés de contracció de l'espai i d'acceleració del temps en qual vivim tendeix a barrejar-nos els uns amb els altres, per molt que les societats ètnicament pures afortunadament hagin deixat d'existir per sempre més, els mecanismes d'exclusió continuen operant i roturant el propi espai urbà. Johannesburg avui, superat l'apartheid legal, segueix mantenint una terrible discriminació entre els barris dels rics, la majoria d'ells blancs, i els barris dels pobres, gairebé tots negres. Johannesburg és el passat o és el paradigma del futur? Aquesta és en el fons la interpel·lació que l'exposició porta inscrita.